

Література:

1. Петришина М. О. (2021). Проблеми правового регулювання формування та розвитку спроможного місцевого самоврядування в Україні в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0. Концепція «Індустрія 4.0»: проблеми впровадження і окремі правові аспекти її реалізації в Україні : монографія / [Є. М. Білоусов, І. В. Борисов та ін.]; за ред. С. В. Глібка. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 200 с. п. 7. С. 163–176. Вилучено з: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2021/Industry4.0_21/Part_10.pdf [українською].

2. Петришина М. О. (2022). Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері створення належних організаційних та правових передумов розвитку дослідницьких структур в Україні. Правове забезпечення науково-дослідницької інфраструктури в Україні (теоретико-правовий аспект) : монографія / за ред. А. М. Любич та І. В. Огієнко. Харків : НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022, 176 с. С. 69–107. https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/monografiya_2022.pdf [українською].

3. Підтримка освіти і науки України під час війни. Вилучено з: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni> [українською].

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-12>

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Поляруш Світлана Іванівна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Свобода пересування та вільний вибір місця проживання задекларовані у ст. 33 Конституції України. Однак, в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод з вказівкою строку таких обмежень. У той же час, ст. 64 Конституції України не містить у переліку прав і свобод, що не можуть бути обмежені, ст. 33 Конституції України.

Правовими підставами обмеження вказаного права є Закони України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ, «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р. № 3857-ХІІ, «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 р. № 2232-ХІІ, «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 369-УІІ, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 27 січня 1995 р. № 57, постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» від 29 грудня 2021 р. № 1455 тощо.

На думку дослідниці А. Марущак, у правіна пересування можна виділити три основні його складові: право фізичної особи на в'їзд і на виїзд з території країни у цілому; право вільного пересування у межах цієї території своєї країни; право на вільний вибір місця проживання. Тобто, можна виділити внутрішній та зовнішній аспекти, де перший стосується свободи пересування особи всередині країни, а другий – виїзд за її межі [1, с. 59].

Зупинимося на обмеженні виїзду за межі України під час режиму воєнного стану. Згідно з п. 2 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» до її прав належить «відповідно до законів та інших нормативно-правових актів ...з метою забезпечення національної безпеки України здійснювати контрольований (під оперативним контролем) пропуск через державний кордон України осіб у пунктах пропуску або поза ними. Рішення на такий пропуск приймає Голова Державної прикордонної служби України» [2]. Таким чином, здійснювати пропуск через державний кордон має на законних підставах Державна прикордонна служба.

Закону про заборону виїзду за кордон осіб чоловічої статі віком 18–60 років в Україні *поки немає*, як наголошує адвокат Ростислав Кравець [3]. І справді, у ст. 33 Конституції України говориться про те, що такі обмеження встановлюються законом. На сьогодні існує лише постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України» від 27 січня 1995 р. № 57, де у п. 2-1–2-14 міститься перелік категорій осіб, які у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану мають право перетинати державний кордон (у переліку більше 10 пунктів). Крім того, у ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 р. № 3543-ХІІ, де теж міститься перелік осіб, яким надається відстрочка від призову на

військову службу під час мобілізації (у переліку 23 пункти). Звичайно, увесь перелік ми не зможемо подати, але окремі категорії, на які не поширюються обмеження виїзду за кордон, миможемо назвати:

- які мають посвідчення про відстрочку від призову та повідомлення про зарахування на спеціальний військовий облік;
- які мають висновок військово-лікарської комісії про непридатність до військової служби у військовий час;
- на утриманні яких перебувають троє і більше дітей віком до 18 років;
- які самостійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років;
- на утриманні яких перебуває дитина з інвалідністю віком до 18 років або повнолітня дитина, яка є особою з інвалідністю I чи II групи, до досягнення нею 23 років;
- усиновителі, опікуни, піклувальники, прийомні батьки, батьки-вихователі, на утриманні яких перебувають діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 18 років;
- зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, у разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;
- які виїхали до інших держав на постійне місце проживання, що відповідно документально підтверджено;
- здобувачів фахової передвищої та вищої освіти, асистентів-стажистів, аспірантів та докторантів, які навчаються за кордоном за денною або дуальною формами здобуття освіти (студенти, слухачі).

Таким чином, Державна прикордонна служба України поки працює «у ручному режимі», оскільки спеціальних заборонних норм у законах немає, отже існує лише перелік осіб, які мають право на виїзд. Крім того, є вже позитивні рішення судів, скажімо, щодо дозволу студентам, які навчаються за кордоном, на виїзд за межі України.

Варто торкнутися і питання *обмеження пересування межами України військовозобов'язаних*. Так, у п. 4 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» зазначено: «У воєнний час забороняється виїзд призовників, військовозобов'язаних та резервістів з місця проживання без дозволу керівника відповідного районного (міського) територіального центру комплектування та соціальної підтримки (військовозобов'язаних та резервістів Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України – без дозволу відповідного керівника)» [4]. А усі призовники, військовозобов'язані та резервісти після прибуття до нового місця проживання зобов'язані в семиденний строк стати на військовий облік та не раніше ніж за три дні до вибуття з місця проживання знятися із зазначеного обліку. Ця норма конкретизована у Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (постанова

КМУ від 30.12.2022 р. № 1487). Дозвіл від ТЦК отримується особисто, якщо особа чоловічої статі виїжджає за межі області, де проживає. Дозвіл діятиме 30 діб. Отримувати дозволи можливо у будь-якій кількості після кожних 30 днів.

Тепер звернемося до обмеження *переміщення всередині країни*, що стосуються усіх громадян. Мається на увазі введення комендантської години, тобто заборони перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень (п. 5 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»). Постановою Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» від 08.07.2020 № 573 визначений порядок введення комендантської години. Військове командування чи військова адміністрація видають спеціальний наказ. Призначається комендант, визначаються час, протягом якого діють комендантська година, межі території її запровадження, способи здійснення заходів щодо підтримання правопорядку, порядок руху усіх видів транспорту, порядок створення, функціонування і місцезнаходження комендатури та її склад. Контроль за дотриманням правил здійснюють патрульні, підпорядковані коменданту з чітко визначеними повноваженнями і алгоритмом дій щодо порушників.

Отже, обмеження свободи пересування та вибору місця проживання в Україні є тимчасовим і вимушеним заходом, застосованим в умовах запровадження режиму воєнного стану. Не усі моменти реалізації даного обмеження чітко врегульовані.

Література:

1. Марущак А. Обмеження права на пересування в умовах військового стану: практика України. *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 58–63. URL:http://yurvisnyk.in.ua/v3_2022/8.pdf
2. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> (дата звернення: 18.12.2023 р.).
3. Робенко О. Адвокат здивував уточненням про заборону на виїзд за кордон для чоловіків. URL:<https://www.unian.ua/society/vijizd-za-kordon-advokat-zdivuvav-zayavoyu-pro-vijizd-ukrajinskih-cholovikiv-za-kordon-12203268.html>
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 р. № 2232-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 18.12.2023 р.).